

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

FRAMÅT

Pris
3:50
per år.

Tidskrift
Utgifven af Göteborgs Kvinnoförening.

N:o 5.

1886.

1:sta årg.

J. A. Wettergren & Co.,
GÖTEBORG.

rekommendera sitt stora, rikt sorterade lager af engelska, franska
och tyska Mode- och Manufakturvaror såsom

Klädningsstyger,

svarta och kulörta **Sidentyger, Möbel- och Gardintyger,**

Sorgtyger i alla moderna genres,

äfvén äkta fransk **Svart Merinos,**
af erkänt bästa fabrikat till dagens lägsta priser.

☞ Profver sändas på begäran till landsorten franko. ☜

Kappmagasinet

erbjuder under hela året det största och rikhaltigaste urval af det nyaste i

Jaquetter, Paletåer, Dolmaner och Regnkappor,

allt till de billigaste priser i förhållande till varornas godhet.

J. A. Wettergren & Co.

GÖTEBORG

Distribueras af
WETTERGREN & KERBER.

1886.

Tryckt å
D. F. BONNIERS BOKTRYCKERI.

Henrik H. Hedman

Sveriges fullständigaste
affär i

Ullgarn, Tricotage och Tappisseri

med tillhörande egen fabri-
kation, sysselsättande om-
kring 500 arbetare.

Schatteringsfärgeri för Ullgarn.

Årets produktion 600,000 w .

Smetfri och arsenikfri färgning garanteras.
Såsom innebörd häraf finnes ofvanstående
skyddstämpel vidfäst hvarje härfva.

Strumpsticknings- Maskiner

af mest erkända fabrikat.

Vår omsättning under året circa 200
stycken. Ägandet af dylik maskin lemnar
ett säkert lefvebröd och oberoende.

Aug. Johansson Mark & Co.,
Göteborg.

Erik Wesslau & Co.,

Sängutstyrsel-Magasin,

GÖTEBORG,

44. Kungsgatan 44.

Lager af

Engelska och Svenska Jernsängar
och Barnvagnar, Resår-, Tagel-,
Krollsplint-, Ull- och Halm-Ma-
drasser, Fjäder-Bolstrar och Dy-
nor, Stickade Sängtäcken, Duntä-
cken, Filtar, Hvita Sängtäcken, La-
kan och Örngottsvar, Sängmattor
m. m.

Beställningar å Sängkläder af alla
slag utföras på kortaste tid och till
billigaste priser.

LAGER

af såväl de mest elegan-
ta som billigaste
Manufaktur- Mode- och
Hvitvaror,

Sybehörs och Garnérar-
tiklar, Dame- och Barn-
hattar, Barnkläder,
Tricotvaror, Bijouterier
och Galanteri-varor

m. m. m. m. hos

L. Kaiser & Co.,

Kyrkogatan 36.

Korsgatan 12.

Filial:

43. Södra Hamngatan 43.

Ferd. Lundquist & Co.,

Bosättnings-Magasin,

Östra Hamngatan N:o 42,

rekommendera ett väl sorteradt la-
ger af nya Bosättningsartik-
lar såsom: Bord-, Kaffe- och Té-
serviser af äkta opak och bä-
sta fayence-porslin, Glas-serviser
af hel- och half-kristall, rikt urval
af prima Nysilfver-arbeten, Bord-
knifvar, Brickor och Brödkor-
gar, m. m.

Stort lager af Ljus kronor, Kan-
delabrar, Vägglystrar, Amplar
samt alla sorters Lampor och
lamptillbehör. Mattor från 25 öre
pr fot till kr. 2: 50.

N:o 5.

1 Mars.

1886.

Första årgången.

Rosina Heikel,

Finlands första kvinliga läkare.

Under det många krafter äro i verksamhet för att få årtusenden gamla fördomar att vika och häfda åt kvinnan den ställning inom samhället, henne tillkommer såsom mennens fria jemlike i allt, har hos oss en kvinna haft mod att gå rakt på målet, väljande för sig handlingen och lemnande åt andra att fortsätta det stora arbetet med ordets magt. Denna kvinna är *fröken Rosina Heikel*. På en tid, då ordet »kvinnoemancipation» ännu hade en försmädlig klang, och den sak, det betecknar, på långt när ej vunnit den allmänna anslutning, som nu kommit den samma till del, hade hon vid 18 års ålder tillförsigt nog att uppställa som sitt lefnads-mål att blifva läkare. Hvad ett sådant be-

slut innebar, kan man göra sig en föreställning om, då man betänker, att i hela landet ej fans ett enda läroverk för kvinnor, vid hvilket hon skulle kunnat inhemta de härtill nödiga förkunskaperna, under det åter alla de öfriga skolorna voro stängda för henne som kvinna. Det gälde sålunda att på egen hand och genom enskild undervisning arbeta sig fram till målet.

Det var, som sagdt, redan vid 18 års ålder, som medvetandet om hennes framtida kallelse vaknade. Efter att hafva grundligt förberedt sig för sina vidare studier, begaf hon sig några år senare till Stockholm, der hon åren 1865—1866 genomgick kursen vid gymnastiska centralinstitutet, hvarefter hon sedan genomgick fullständig kurs vid barnbördshuset i Helsingfors år 1867. Derpå idkade hon matematiska och naturvetenskapliga studier dels i hemlandet, dels i Stockholm intill 1871. Å sist nämnda ort studerade hon fortsättningsvis anatomi och dissekerade i institutets anatomisal under profes-

sor Hjalmar Lings ledning. Äfven i öfriga vetenskapsgrenar arbetade hon samtidigt med en framgång, som väckte hennes lärares förvåning.

För kvinnan var på denna tid det finska universitetet och äfven de finska lärdomsskolorna tillslutna helgedomar. På särskild ansökan hos universitetets höge kansler erhöll fröken Heikel dock tillstånd att idka studier inom medicinska fakulteten utan att hafva aflagt de förberedande offentliga examina, nämligen studentexamen och filosofie kandidatexamen. Och nu börjades kampen på fullaste allvar.

Under otroliga motigheter af alla slag och mestadels genom enskild undervisning fullföljde hon nu sin uppgift, utan att tröttnas och utan att gifva tapt. Af grannlagenhetskäl vill jag dock här förbigå de närmare detaljerna från denna tid. De flesta betraktade hennes företag som en förryckthet, eller åtminstone det mål, hon föresatt sig att hinna, som en utopi, och många voro äfven de, hvilka ej ansågo för rof att rent af söka ställa vedervärdigheter i hennes väg och göra den tyngre och svårare, än den under då rådande förhållanden redan i och för sig var.

Några få upplysta och varmhjertade personer, hos hvilka hennes sträfvanden och hennes nobla, finkänsliga väsende väckt de lifligaste sympatier, stodo henne trofast bi, under det att flertalet bland hufvudstadens befolkning, studenter ej ens undantagna, endast talade om henne med hån och begäbelse. Men hon gick sin väg fram i trots af hånets, och åren 1877—1878 aflade hon med utmärkelse de kunskapsprof, som erfordras för medicine kandidat- och licentiat-graderna.

Sålunda var segern vunnen, och hon stod vid sitt mål. Hvilka känslor måste ej i detta ögonblick hafva rört sig inom detta viljekraftiga, ädla kvinnobröst! En tryckande fördom var krossad, kväfvande skrankor voro nedbrutna och trampade i stoftet, och väg var öppnad för en ny tid, hvars välsignelser menniskoöogat är för svagt att omfatta med en enda blick.

Med anledning af fröken Heikels slutförda examina föranstaltades den 23 oktober för henne såsom Finlands första kvinnliga läkare en festlighet af ett stort antal damer i hufvudstaden. Det var tillika en fest till firande af den finska kvinnans uppvaknande till medvetande af sina mänskliga och medborgerliga rättigheter och pligter. Statsrådinnan

S. von Willebrand tolkade vid festen på ett synnerligen anslående sätt de församlades lyckönskningar. Kvinnan har haft — framhöll talarinnan — och har ännu att kämpa mot många fördomar i vårt land; måhända äro de färre än annorstädes, men äfven här är det ej länge sedan utvägar till sjelfförsörjning blifvit för henne öppnade. Hon har äfven sjelf först på de sista tiderna vågat tänka sig en verksamhet utom den husliga häreidens obemärkta sfer. Högt begåfvade kvinnor, med anlag och håg att verka i en vidsträcktare krets, hafva hittills icke kunnat fritt följa denna sin mäktiga inre kallelse, utan så att säga dukat under för fördomarnes makt. Men naturen har förlänat kvinnan kraft att utstå lidanden, att se döden utan bäfvan och att offra sig, då det så fordras. Derfor kunde också de närvarande nu med känslor af oblandad glädje betyga sin högaktning, sin lifliga sympati för den kvinna, som genom outtröttligt sträfvande lyckats bryta sig en sjelfständig väg till läkarens ansvarsfulla bana och nu stod färdig att träda ut i lifvet till kamp mot sjukdom och elände.

Härpå öfverlemnades åt den unga läkarinnan en praktfull blomsterbukett jemte ett smycke med en lagerkransad Aesculapiistaf af guld, liknande det till medicine doktors-hatten hörande spännet. På smycket lästes inskriften: »*Åt Rosina Heikel, Finlands första läkarinna*». Tillika uppläste Wilhelmina Nordström ett poem, hvaraf här må meddelas första versen:

Ditt mål var högt, och därför ej som andra
Du kunde på de nötta stigar vandra,
Men viljestark du kunde rödja dig
Igenom rös och snår en egen stig.
Då dina fötter på den stigen blödde,
Ditt hjertas fasta tillförsigt dig stödde,
Och murkna skrankor föllo, och du gick
Emot ditt mål med oförvillad blick.
Hvad ville du? Jo — rättigheten vinna
Att vara dina systrars läkarinna,
Att locka plågan, som sig gömmer skygt,
Att till din milda barm sig luta trygt.

Lyckönskningstelegram från skilda orter ankommo under festen, undertecknade af talrika insändarinnor, hvilka med varmaste deltagande helsade fröken Heikels seger.

Fröken Heikel erinrade med några ord de närvarande om den hemställan, som universitetets konsistorium, enligt hvad försports, nyligen hade beslutat aflåta till högre ort i syfte, att äfven för kvinnan tillträdet till uni-

versitetet blefve fritt, och framhöll, hurusom ett uttalande i enahanda riktning jemväl från Finlands kvinnors sida icke torde kunna anses olämpligt, hvilket förslag äfven hos de närvarande väckte liflig anklang.

Dessa ord af fröken Heikel gäfvos en osökt anledning till upptagande af en fråga, hvilken för några år sedan bragts å bane, frågan om en fond till stipendier för blifvande kvinliga medicine studerande och hvartill nu fans samlad en summa af 2,000 mark. Grundläggarrinnan af denna fond, fröken Adelaide Ehrnrot, bad att få uppkalla stipendiet efter fröken Heikel, och det lifliga intresset för idén ökade inom kort fonden till 10,000 mark. Den samma blef sedan öfverlåten till universitetet under namn af »Fröken Rosina Heikels stipendiefond för Finlands kvinliga medicine studerande».

Vi hafva något utförligt redogjort för dessa episoder för att visa, på hvad sätt den tänkande delen af Finlands kvinnor uppfattat och bedömt fröken Heikels sträfvanden. Tyvärr fins det dock äfven bland den kvinliga delen af den bildade allmänheten djupt rotade fördomar mot dess eget kön, och det skall väl behövas generationer, innan de hinna utplånas. Sälunda är det alls ej ovanligt att få höra bildade kvinnor säga, att de visst aldrig skulle hafva förtroende till kvinliga läkare! Fröken Heikels banbrytande verksamhet är, såsom här af synes, ännu långt ifrån afslutad. Ännu möta henne nästan vid hvarje steg fördomar af denna art. Men det är intet tvifvel om, att hon ju äfven i detta afseende skall segra öfver alla svårigheter och allt motstånd.

Efter afslutade examina erhöi fröken Heikel statsanslag för att idka medicinska studier å utrikes ort och tog då kändedom om de medicinska anstalterna i Stockholm och Kjöbenhavn, hvarvid å sistnämnda ort professor Howitz med synnerlig välvilja understödde hennes arbeten. I Berlin, hvilken ort hon äfven besökte, nekades henne tillträde till universitetet och klinikerna — emedan hon var kvinna. År 1880 begaf sig fröken Heikel till St. Petersburg, Dresden (d:r Winkel), Strassburg (prof. Freund), Kjöbenhavn (prof. Howitz) och Stockholm (prof. Abelin).

Såsom läkare nedsatte sig fröken Heikel först i sin hembygd i staden Wasa, der hon

började praktisera som barn- och kvinnoläkare samt underhöll i sitt hem en mycket besökt fattigklinik.

Efter någon tid inlemnades af ansedda kvinnor och män till stadsfullmäktige i Wasa en anhållan, att fröken Heikel måtte anställas i staden som andra stadsläkare med fast lön. Denna anhållan väckte starka partigrupperingar för och mot, och efter heta debatter blef den — till skam för dem, som då representerade Wasa samhälle — afslagen.

Damerna i Helsingfors upptogo då frågan i form af en af omkring 600 stadsbor under tecknad anhållan i enahanda syfte till stadsfullmäktige i hufvudstaden. Stadsfullmäktige hänsköto saken till sundhetsnämnden. Denna utlåtande blef, att någon tillökning af kommunens läkarekrafter väl ej var af behöfvat påkallad, hvarken i och för sig eller för någon särskild klass af sjukdomsfall. »Dere mot» — heter det vidare i dess värdiga och för nämnden hedrande svarsskrifvelse — »anser sig sundhetsnämnden böra framhålla några andra synpunkter, hvilka vid frågans afgörande, icke böra förbises. Någon kunnig medicinskt kompetent kvinlig läkare har härtills icke funnits ers i denna landets främsta stad, och likväl skulle tillgången till en sådan vara för dess kvinliga invånare, utan åtskilnad till deras ekonomiska ställning, ganska önskvärd. Mången kvinlig patient torde hellre försaka behöfligt råd och biträde än att vända sig till de läkare, som härtills funnits, men hvilka hon af vissa lättfattliga skäl icke alltid vill taga i anspråk. Jämte det sundhetsnämnden sålunda får med hänsyn härtill framhålla fröken Heikels fästande vid denna ort såsom ett beaktansvärdt önskningsmål, ber sundhetsnämnden ock att få utan förbehåll förena sig uti det åt fröken Heikel för hennes ansträngningar på en för kvinnökönet hos oss alldeles ny bana allmänt skänkta erkännande, genom hvilka bemödanden utsigt öppnats att få ofvan berörda brist för framtiden afhjelpat.»

Man skulle tycka, att stadsfullmäktige nu, sedan derpå äfven beredningsutskottet gett sitt tillstyrkande, utan vidare bort bifalla till framställningen; men så var ingalunda fallet. En liflig diskussion för och mot utspann sig, och i motståndarnes främsta led befann sig — en läkare, professor G. Asp. Emellertid vann beredningsutskottets tillstyrkan majoritet, och stadsfullmäktiges beslut

blef, att fröken Heikel skulle anställas som läkare i stadens tjänst på tre år, mot ett årligt arvode af 2,000 mark. Mot detta beslut inlemnades reservation af professor Asp, hvilken fann af sundhetsnämndens uttalande i saken tydligen framgå, att behof af en kvinlig läkare hos de fattiga klasserna ej förefinnes, hvarför reservanten menade det vara obilligt att med medel, som skulle genom utaxering sammanbringas äfven från mindre bemedlade, tillfredsställa de förmögnares önsningsmål — såsom orden lyda i stadsfullmäktiges protokoll.

Emellertid blef, som sagdt, fröken Heikel anställd i stadens tjänst, och under de tre år, som sedan dess förflutit, har det visat sig, att den idé, hon företräder, motsvarar ett i tiden och samhället djupt rotadt behof. Ehuru en nybörjande läkare alltid har svårt att vinna förtroende och behöfver lång tid för att komma i ropet, hvartill ytterligare kommer rikedom på renommerade läkare i Helsingfors inom alla brancher och särskildt för kvinnosjukdomar, samt den för stadens medellösa befolkning fullt tillräckliga fattigklinikern, har fröken Heikels praktik varit i rask tillväxt och under 1885 fördubblats mot året förut.

Fröken Heikels personlighet är ytterst sympatisk och inger förtroende. Hjelpsam, uppoftande och godhertad, förenar hon läkarens intresse för den sjuke med människovännens varma deltagande, och många fattiga kvinliga patienter hafva af henne fått emotaga äfven annan hjälp, än endast den, hon som läkare kan gifva. Ofta har hon behållit och vårdat hemma hos sig fattiga barn, hvilka ej i sina egna hem kunnat få nödig sjukskötsel.

Äfven i diskussionen af flera allmänna frågor, särskildt de som hänföra sig till kvinnoemancipationen, har fröken Heikel tagit verksam del. Medveten genom egen erfarenhet om de ytterst bristfälliga kunskaper, som meddelas i våra flickskolor, har hon ifrat för en grundlig omgestaltning af dessa skolor och ofta behandlat frågan i innehållsrika tidsningsartiklar. På initiativ af fröken Heikel har under sist förflutna år ett förbund för kvinnostipendier stiftats, och har idén med det varmaste intresse omfattats i hela landet. Detta var stiftarnes och landets vältaliga svar på presteståndets vid senaste landtdag vägran att upptaga en petition med syfte att bevilja kvinnan tillträde till landets universitet. Konkordiaförbundet (så är nämnda förbunds namn,

emedan det afser att kring sig samla medborgare ur alla partigrupper) eger redan en fond af 26,000 finska mark, insamlade på kortare tid än ett halft år. Förbundet har till ändamål att genom stipendier understödja kvinnor, som till sjelfförvärf önska förskaffa sig härför nödiga kunskaper och färdigheter. Detta förbund skall för kommande tider stå såsom en minnesvärd från den tid, då genom en kvinnas mod och kraft bygd bröts för framtidens arbete och kommande rikare skördar.

Sådan är Finlands första kvinliga läkare. Hon har vunnit en dubbel seger öfver tidens fördomar, ty hon har visat, ej blott att kvinnan eger förmåga att träda fram i främsta ledet, der vetenskapen kämpar sin kamp mot lidande och död, men äfven att hon derjemte kan deltaga i arbetet för samhällets framåtskridande, utan att förlora något af den hjertats värme och känslornas finhet, som är hvarje ädel kvinna medfödd.

Fröken Rosina Heikel föddes i Kaskö den 17 mars 1842. Föräldrarna voro Kristina Elisabeth Dobbin och Lagmannen Karl Johan Heikel. Sin skolundervisning erhöi hon i flickskolorna i Jakobstad, Borgå och Helsingfors. År 1884 kallades fröken Heikel, på förslag af professor J. Pippingsköld, till medlem af Finska läkaresällskapet.

Såsom bevis på den afvoghet, som ännu hos oss på en del håll är rådande mot kvinnans deltagande i samhällslifvet, må slutligen nämnas, att då frågan om fröken Heikels fortfarande anställning i kommunens tjänst nyligen var före hos stadsfullmäktige i Helsingfors, en ganska energisk opposition äfven denna gång lät förnimma sig, hvilken också lyckades vinna uppskof med frågan genom dess hänskjutande till sundhetsnämnden. I spetsen för oppositionen stod nu, som för tre år sedan, professor G. Asp, som ansåg en kvinlig läkare onödig för ortens befolkning och fortfarande vidhöll, att man för ett så speciellt ändamål ej hade rätt att beskatta kommunen. Frågan hade väckts och varmt förordats af en annan läkare, professor J. Runeberg, dervid understödd bland andra af medicinalrådet Björkstén.

Rafaël Hertzberg.

Knoppsprickning,

Af

Ola Hansson.

Det är en af sommarens första värma dagar. Luften ligger blå och solig, som en mjuk värme, öfver den stora trädgården med dess gräsmattor och blomsterrabatter, dess öppna platser och dunkla lusthus och svala skuggor under träden.

De ha slagit sig ned under det yfviga valvötsträdet, hon sittande på en bänk, han liggande i gröngräset.

Hon är en yppig gestalt i en svart dräkt. Hennes blankt mörkbruna hår faller vågigt kring hufvudet, ner på skuldrorna, ut till sidorna, fram öfver pannan. Ansigtet är något väl fylligt, dess former allt för mjukt rundade, dess linier löst dragna och stundom nästan utplånade. Hyns matta hvithet skärpes af ögonpartiets mörka tonfärg. Under de lena, långa ögonfransarne, som kasta lätta skuggor ned öfver kinderna, glimma, liksom strålande ut i ränder i hvitan, de svartgrå pupillerna i detta sammetsdunkel, hvori trånaden drömmar. Munnen är liten, nästan allt för liten, med skirt ljusröda läppar; hakan starkt utbildad.

Han är blond, mycket blond, klädd i half-ljus dräkt och sommarhatt. Hans ansigte är något slappt, med ett egendomligt drag af trötthet kring munnen, hvilket ständigt skiftar, utplånas och skärpes, samt grå sorgsna ögon under tunga ögonlock.

Hon sysslar med sitt handarbete och gör emellanåt ett kast med hufvudet, så att lockarne bölja. Han halfigger på sidan med armbågen mot marken och ser på henne med ett underligt, sammansatt uttryck i blicken: vekt, retande ironiskt, en smula närgånget, med en tillsats af obestämdt välbehag och dåsig välbefinnande.

Det är tyst, bien surra, icke ett ljud ute från markerna. Värmen är ännu icke besvärande; våren ligger kvar i luften med sin svalka, stillhet och doft. —

»Sommar», säger hon plötsligt, i det att hon lyfter blicken och låter den hvila på grönskan och byggnadens hvita väggar längst borta.

»Ja.»

»Hvad du sade det bedröfvadt», säger hon leende.

»Sommaren är icke min årstid», svarar han i samma dåsigt släpande tonfall, alltjemt seende på henne med samma blick.

»Hvilken då?»

»Våren.»

Han reser sig upp till hälften och stöder flata handen mot gräsmattan.

»Det är nånting förunderligt med våren.» Hans ansigtsuttryck har skiftat, han talar dämpadt, nästan sorgset. »Det är denna tystnad, denna mäktiga tystnad. Man kan riktigt höra, hur den sväller. Det är nånting så sundt och svalt öfver allting, naturen, en sjelf, alla ens tankar och känslor; man är på en gång så stark, så öfverfull af kraft, och likväl så lugn, liksom naturen. Och så detta vimmel af lif, som myllrar upp ur markerna, och så denna fuktiga ånga, som ryker ur jorden, fördunklar och förskönar allting, så att man anar och drömmar, men icke ser. Ty det är just det lyckliga att»

I det samma brusade kraftiga pianoackorder ner till dem. De kommo inne från det hvita huset deruppe, svallade ut genom de öppna fönstren, gungade ut i solskenet, in i trädgårdsgrönskan, hän öfver deras hufvuden, vårvågor, lockande hvarandra, brytande sig mot hvarandra, bristande i skum, åter samlade sig och tornande sig, svällande, växande

Det var de högtidliga, jublande tonerna af Mendelsohns bröllopsmarsch.

Hon hade låtit sitt arbete sjunka ned i knäet och satt nu lyssnande, tillbakalutad, blickande obestämdt framför sig, under det att hennes tankar simmade som näckrosor på tonvågorna, med rötterna djupt nere i det omedvetna. Men småningom blef det henne, som om något började lossna inne i henne; hon kände det med en känsla af ljuf oro, af på en gång svindlande glädje och ängslig beklämning; men det lossnade och lossnade, först sakta, mjukt, så allt starkare, allt hastigare, tills det var som om en dam bröts, slussar öppnades och som om tonerna i ett svall af böljor och ljus och värme fylde hela hennes varelse, ett oändligt obestämdt något, hvori hennes väsen upplöste sig. Hon sjönk in i, samman med naturen och hon såg i ett försvinnande nu, med en enda blick, in i denna naturs vida djup, såg den hel och hållen som i ett oändligt fågelperspektiv — och dock så nära, som vore det hon sjelf,

men så snabbt, så sekundkort, att hvad hon såg icke kunde forma sig till afrundad, fullgången, medveten tanke. Men hon hade dock sett, hur det svälde af saft i hvarje växtkärl, hört, hur det grodde och bröt af fruktsamhet, tyckt, att det gått som ett sus genom naturens innersta vid dessa toner, och att knoppar sprungit upp och frömjöl kvirflades kring af ackorderna och fina blomster skälfdes.

Hon hade rest sig från sin tillbakalutade ställning samt omedvetet lyft sin venstra hand något upp, munnen stod halföppen, det liksom skälfdes till i det bleka ansigtet, näsvingarne bäfvade, ögonlocken höjde sig sakta, och de svartgrå pupillerna mörknade och förstörades och blefvo liksom djupare, med ett uttryck af rädsla och häpnad och ångest.

Han hade, då musiken började, åter lagt sig ned, med armbågen mot gräsmattan och hufvudet mot handen samt ögonen fästa på henne, och i dåsigt drömmande hade han låtit melodien brusa öfver sig. Men så såg han, hur hon blef orolig, rörde på sig och skälfdes samt huru hennes ansigte förändrades. Han reste sig sakta, ovilkorligt, gripen af högtidligt allvar, af svårmod och andakt, reste sig allt mer och mer, medan hennes ögon blefvo allt större, allt mörkare, allt djupare, och han inandades doften från henne, som från ett fint blomster, som spricker ut

Musiken tystnade. De suto i samma ställning, till dess en trivial melodi slogs an derinne på pianot och väckte dem. Den verkade som ett gällt, skärande missljud. Hon for samman, kastade en hastig, förvildad, skygg blick på honom, under det att en stark glöd sköt upp i hennes kinder, grep sitt handarbete och skyndade upp mot huset.

Han följde långsamt efter.

Och solen sken och himmelen var blå, och rundt omkring var det sommargrönska och blomsterprakt och bristande knoppar.

Till »Kalle Stare»*

från gemensamma vänner.

Nyss du satt uppå min fönsterkarm,
Nöjd med litet, men dock glad och varm,
Och du sjöng utur ditt fulla hjerta
Lifvets fröjd; — du kände ej dess smärta.

* Poemet är författadt af den äldrige skalden i anledning af en älsklingsfågels död.

Hvar är näbben, som vi ofta kysst?
Hvar är sångar'n? Hvarför är han tyst?
Ack! För oss han har ej flera toner,
Hörs dock kanske nu i högre zoner.

Du var bättre, *mera* skald än jag;
Oskuld, glädje och ett barns behag
Lefde, lekte alltid på din tunga,
När du började för oss att sjunga.

Ack! Hur skall jag kunna tacka dig,
Du, som sjöng så mycket skönt för mig;
Fast hon ej var rik, din sångarskala —
Dina »Lieder ohne Worte» tycktes tala.

Vi förstodo dig, när du i fjäderskrud
Satt och talte med oss uti brutna ljud
Om, hur i en fogels lätta sinne
Kan ett vackert *sjäslif* ligga inne.

Nu, god natt, vår »Kalle», sof så godt,
Hemmets döde skald, uppå ditt öröngott!
Tack för all din kärlek, alla dina sånger,
Tack från dem dig älskat, tusen gånger!

Johan Nybom.

Messling.

Skiss

af

Gerda von Mickwitz.

Unga professorskan Löwe var mycket sjuk. Messling — sade man. Och »messling» telegraferades det till hennes far, grosshandlare Erikson i — stad.

Dagen efter telegrammets afsändande anlände grosshandlarens svägerska, fröken Emmy Lind. Det var hon, som efter hans hustrus tidiga död förestått hans hus och uppfostrat hans dotter, hans enda barn.

Telegrammet hade kommit helt oväntadt. Fröken Lind tog emot och öppnade det.

Messling . . . Hon gick till sin svåger. Messling — hon hade ju haft messling redan som barn. Man kunde väl icke ha messling två gånger. Det måste vara ett misstag . . .

Hon såg ånyo i det öppna telegrammet. Nej, der stod messling. Klart och tydligt: »Sigrid sjuk. Messling. Icke farligt.»

Icke farligt. Det var nu åtminstone bra. Men resa dit ville hon ändå. —

Grosshandlaren satt och skref: »Nå Emmy» — han såg upp, »hvad har du der? Ett brev från Sigrid?»

»Nej — ett telegram.» Hon räckte det åt honom.

Grosshandlaren blef litet blek och tog uti bordet: »Ett telegram? — Är hon — sjuk?»

»Ja — messling.»

Hon stod och såg på sin svåger, medan han läste. Han läste mycket långsamt med läpparne hoptryckta och rynkade ögonbryn.

»Nå, Gustaf, kan du begripa det? Sigrid hade ju redan som barn messling. Kan man få den två gånger? Somliga påstå det.» —

Han teg fortfarande, och stirrade på telegrammet.

»Jag far naturligtvis genast dit», fortfor hon, »jag vill sjelf sköta henne.»

»Han lade långsamt ihop telegrammet och rynkade alltjemt ögonbrynen: »Ja, det är . . . väl det bästa . . . som kan göras . . .» Han såg frånvarande ut.

Så såg han med ens upp: »Du vill resa till Sigrid? Hvarför det? Det är nu alldeles onödigt! För resten är det ju ej heller farligt.» —

»Nej», sade fröken Lind bestämdt, »men om det nu är farligt eller icke så reser jag i alla fall. I afton — med nattåget.»

Grosshandlaren kände sin svägerska. Det var icke värdt att komma fram med vidare invändningar. Han teg.

Samma afton reste fröken Lind. Och morgonen derpå fick grosshandlaren ett brev från sin svärson. Ett långt, utförligt brev, som lugnade honom.

Professorn skref, att läkaren trodde, att sjukdomen kunde häfvas. I alla fall finge man hoppas det bästa.

Grosshandlaren kände sig mycket lättad. Han hade icke just kunnat sova

på hela natten — af oro. Det hade ändå varit en förb—dt obehaglig historia . . .

Professorn var sjelf icke hemma, men läkaren var inne hos den sjuka. Han kom genast ut i salongen, der fröken Lind väntade.

»Fröken Lind? — om jag icke missar mig . . . Ja, professor Löwe gick just ut. Han — väntade er icke.» — Han var liksom förlägen, talade hastigt och afbrutet.

»Får jag gå in till den sjuka?»

»Gå in?» Doktorn — han var en studiekamrat och god vän till professor Löwe — såg mycket orolig ut. »Det är kanske bättre, att ni icke nu genast går in till henne. Hon är så svag — nervös . . . Det kunde uppröra henne . . . Kanske vi invänta professors återkomst. Han såg på henne öfver kanten af sina guldbågade glasögon.

»Ar hon sämre?» sporde fröken Lind hastigt.

»Nej — nej — vi kunna hoppas det bästa. Tvertom har en vändning till det bättre inträdt Men ändå — han fortfor att se på henne med en underligt nyfiken pröfvande blick. »Det är . . . messling . . .» sade han.

»Jag vet.»

Läkaren såg ut liksom han känt en lättnad. »När messlingen utbryter vid hennes år, så vill den gerna bli svår», förklarade han.

I detsamma kom professorn.

Han var en lång, ståtlig karl med ett fint, något blekt ansigte och mörkt hår och skägg. Hållningen var ledig, uttrycket i de djupa, halft beslöjade ögonen svärmodigt. Det låg någonting sällsamt tjusande öfver hela uppenbarelsen . . . Han var en stor fruntimmerskarl, och för resten omtyckt utaf alla, som kommo i beröring med honom — män och kvinnor.

Han vexlade en snabb blick med läkaren, som gjorde en nästan omärklig, nekande rörelse med hufvudet.

»Tante Emmy» — han kom emot henne med båda händerna utsträckta — »att tante nu sjelf skulle komma! Jag hoppas, att jag inte skrämde er med mitt telegram?»

»Gustaf var förut nästan mera skrämmd än jag.»

Professorn klämde underläppen mellan tänderna.

»Var han?» sporde han nästan häftigt. Och så — kort: »Ja — ja — kunde tro det. Men jag har skrivit till honom — lugnande underrättelser.»

Han vände sig till läkaren: »Hur står det till med henne? Ja — vi talas väl vid senare. Jag går nu och förbereder Sigrid på det kära besöket. Du väntar väl så länge?» —

I rummet, der den sjuka låg, var det skumt. Gardinerna voro tätt åtdragna. Men luften var ren — något kylig och i kaminen brann eld. Sängen stod uppe i andra ändan af rummet.

Professorn stannade på tröskeln: »Sofver du, Sigrid?»

Han såg i halfmörkret, att hon vände på hufvudet.

»Nej.» —

»Tante Emmy har kommit.»

»Har hon?»

»Vill du — se henne?» Det kom dröjande.

»Hvarför icke?»

Han tog några steg inåt rummet: »Jag telegraferade ... i går ...»

»Gjorde du?»

»Att du har messling.» — Han sade det snabbt, och såg spanande bort mot sängen.

Hon låg utan att röra sig.

»Jaså», sade hon blott.

»Ja, det... det är... jag hoppas att...»

Han hade, medan han talade, långsamt kommit öfver golfvet och stod nu bredvid sängen: »Du är ju med om att det förblir så.» —

Hon vände sina ögon mot honom. De lågo djupt insjunkna i ögonhålorna.

»Hvad vill du mer?» frågade hon med en skymt af otålighet i rösten.

»Det är alltså messling? — Du tycker ju som jag, att det är bäst.» —

»Jaså — det var bara det, du ville.»

Det blef en paus. Så vände hon åter bort hufvudet: »Ja, det förstas. Hvertill skulle det tjena att tala om sanningen? Hvad tror du dessutom, att tante Emmy skulle förstå af *sådant* — och för resten.» — Hon mumlade någonting, som han icke förstod. Så sade hon trött: »Du kan be henne stiga in.»

»Tack — min vän.» — Han ville fatta hennes hand, men hon drog undan den. — »Som du vill», mumlade han.

Han stod ännu en stund och stirrade på hennes bleka ansigte. Han rörde hufvudet oroligt fram och åter... gned händerna mot hvarandra... men det, som han ville säga, kom icke fram. Så ryckte han på axlarna, vände sig hastigt bort och gick ut.

Doktorn stod redan påklädd i tamburen: »Nå, hur fann du henne?»

»Jag vet inte riktigt. Oförändrad.» —

»Du har ingen orsak att vara orolig, Magnus. Vi hafva vunnit spelet. Hon kan blifva fullkomligt återställd. Fullkomligt.» —

»Kan hon? Är du säker på din sak?» Det gick som en blixst öfver hans ansigte. Han fattade läkarens hand och kramade den: »Är du säker?»

»Det råder intet tvifvel. Giftet är lokaliseradt.»

»Du vet icke, hur svårt jag har haft det! Tanken, att det var jag, som.» —

»Förstår, förstår. Men du rådde ju egentligen icke för det. Hur kunde du veta? — Det var otur — ingenting annat.»

»Ja, ja — men ändå.» — Han drog ett djupt andetag. »Jag är så glad», sade han: »Vet hon det redan?»

»Ja, jag sade det i dag.»

»Om hennes sinnesstämning nu bara.» — Det var som en ofrivillig suck.

»Det kommer nog med tiden. Bara hon blir van att ta hela saken mera naturligt, som en olycklig tillfällighet...»

»Tror du?» sporde han häftigt.

Ja, det är jag säker på.»

Men när läkaren gick ner för trappan såg han fundersam ut. Kvinnorna voro oberäkneliga, och det fans sådana, som icke togo reson. Han hade redan förut ett par dylika fall i sin praktik... »Dålig uppfostran — för öfverspända...» mumlade han. Så gled ett leende öfver hans ansigte...

»Satans karl att vara kvick!»

Han tänkte på hvad docenten Falk sagt i klubben, när det talades om professorskan Löwes »messling.»

»För f—n äkta makar måste ju dela *allt* vet jag, lust och nöd, som presten sade.» — Och så hade han gnolat — medan han slog takten med foten:

»Med hvarann, med hvarann i lust och nöd,
Med hvarann, med hvarann i lif och död.» —

Erik Falk var en af stadens bästa sångare och största snobbar och intim vän till professor Löwe. —

Fröken Lind hade fått upp gardinen, åtminstone ena hörnet: »Jag kan ju alls icke se dig.»

»Det lönar icke heller mödan.»

Nu trängde vårsolskenet i en glänsande ström in i det mörka sjukrummet, och fram till sängen.

Fröken Lind slog ihop händerna: »Kära . . . huru du ser ut!»

»Det tar på en att vara gift,» sade Sigrid Löwe och log.

Den gamla fröken stod och såg på henne. Hon tyckte icke om detta leende, hon tyckte icke om sin systerdotter. Det var uti allt, hvad denna sade och gjorde, någonting, som på samma gång irriterade och gjorde henne tung till sinnes. Någonting apatiskt — nästan cyniskt. —

Men det var väl endast sjukdomen, som så tog på nerverna . . .

* * *

Sigrid Eriksons mor hade dött, innan barnet ännu fyllt ett år. Sedan dess hade hennes uppfostran ledts af fröken Lind.

Fröken Emmy Lind hörde till den gamla skolan. Uppoffrande och god, tänkande endast på andras trefnad — men med stränga, sunda principer och mycket bestämda åsigtter i allt — särskildt uti det, som vidkom uppfostran. Hon hade idealet för en ung flicka mycket klart för sig, och visste precis, huru hon ville ha sin systerdotter. Och hennes konsekvens och aldrig tröttnande vaksamhet hade krönts med glänsande framgång. Sigrid hade blifvit sådan som hon ville hafva henne.

Sigrid Erikson var en vacker flicka. Lång och smärt, med spåda, runda lemmar och ett fint ansigte med rosig hy och stora, klara barnaögon. Hon var mycket beundrad och firad. Herrarne tyckte, att hon såg så »retande jungfrulig» ut, så frisk och ren.

Men till fröken Linds glädje visade sig Sigrid oberörd utaf all den hyllning, som egnades henne. Den gamla fröken

hade mycket ogerna sett, att hon förälskat sig uti någon af de unga herrarne, som slogo för henne. Visst hade hon ju uppfostrat Sigrid till det högsta, en kvinna kan nå, hennes egentliga kall — det, att blifva maka och mor, men hennes make skulle också vara henne värdig. Litet äldre, solidare — så att han kunde vara henne ett stöd i alla lifvets skiften. Fröken Lind, älskade den gamla bilden: en kraftig trädstam och en späd murgrönsranka.

Hon hade också aktat Sigrid, så att hon icke fått läsa de der moderna böckerna, som endast gräfde i smutsen och med sina otäcka, oblyga bilder grumlade en ung flickas rena själ. Hennes lektyr bestod hufvudsakligast uti öfversättningar af engelska författarinnors arbeten och de äldre skaldernas verk: Runeberg, Tegner, Topelius etc. Det var böcker, som lämpade sig för unga flickor. God, ren själaspis, som höjde och renade tanken och verkade förädlande . . .

På detta sätt blef Sigrid Erikson förberedd till äktenskapet och lifvet.

Hon var nitton år gammal, när professor Magnus Löwe kom till — stad.

Han hade en syster som var gift med en högre embetsman der, och han ämnade stanna hos henne någon tid — för att hvila. Onda tungor påstodo, att det icke var så mycket hvila som en rik hustru han behöfde. Och i trakten der — stad låg, bodde landets störste kapitalister.

Han gjorde naturligtvis snart bekantskap med grosshandlare Erikson — en af de rikaste.

Magnus Löwe var icke mera alldeles ung. En karl på slutet af tretioalet, vacker, fin, bildad, med ett ridderligt aktningfullt sätt mot fruntimren — också mot äldre fruntimmer — och en flytande talförmåga. Och aldrig voro de ämnen han valde banala, liksom de icke heller ens närmade sig gränsen för det otillständiga och tvetydiga. Det var detta, som särskildt anslog fröken Lind. Hon hade ett fint öra för allt som var opasande.

Så hörde hon honom en gång — i starka, bestämda ordalag — yttra sig om den nyare literaturen. Att gräfva i smutsen — försvagade den allmänna sedlighetskänslan — se der, hvad man gjorde! —

Han var en af dem, som undertecknat en petition i syfte att få censuren att strängare inskrida mot dessa alster af en förderfvad tidsanda . . .

Ifrån det ögonblicket hade han vunnit fröken Linds hela sympati.

Att han genast förälskat sig i Sigrid, det var henne klart, det dröjde icke länge, så såg hon, att Sigrid också besvarade hans böjelse.

Hon hade sina småkännetecken. Sigrids böcker voro alltid uppslagna på de ställen der det stod om kärlek, och hon hade börjat älska att sitta ensam i skymningen och drömma . . . helst framför kaminen . . . Hennes fordna sysselsättningar och små arbeten roade henne icke mera. Uttrycket i hennes ögon hade fördjupat sig, och hennes sätt hade blifvit nervöst, ofta oroligt . . .

Fröken Lind beslöt att tala med sin svåger.

Grosshandlaren satt i stora länstolen i förmaket, der han brukade ta sin eftermiddagslur. Han hörde på henne med stor uppmärksamhet.

»Är du säker på din sak?»

»På deras känslor? Ja, det kan du lita på.»

»Det skulle visserligen vara ett godt parti» — Grosshandlaren såg fundersam ut.

Fröken Lind blef förvånad. Hon hade väntat att se honom förtjust, ty han var äregirig, och Magnus Löwe var ett briljant parti. —

»Jag förstår dig icke, Gustaf. Visst är det svårt att skiljas från sitt enda barn, men en gång måste det ändå ske. Och en bättre make än professor Löwe kan Sigrid icke finna.»

Grosshandlaren såg från sidan på henne.

»Ne—ej» — sade han långsamt och skakade den kallnade askan från cigaretten: »Icke just.»

Medan fröken Lind ännu engång utlade alla fördelarne af denna förbindelse, satt grosshandlaren och blåste täta rökmoln omkring sig. Småningem kröp ett litet småleende fram i mungiporna. Han drog ihop ögonbrynen och såg med halfslutna ögon bort till sin svägerska.

»Ja — käraste du — allt det der vet jag lika bra som du — »han gjorde en

otålig rörelse:» — men — för f—n — icke kan man tala med fruntimmer om sådant der!»

»Om det fins ett område, der kvinnan är och bör vara fullt hemmastadd, så är det väl kärlekens,» sade fröken Lind.

»Nej — för f—n! — det är det då icke!» sade grosshandlaren och slog handen i bordet. — »Det vore minsann också alldeles öfverflödigt. Fruntimmer behöfva icke veta allt. Men det är icke värdt att på allvar tala om en sak, som kanske endast är ett hjernspöke. Och jag är sömnig —»

Men när fröken Lind hade gått, låg grosshandlaren klarvaken och stirrade framför sig.

Det var icke första gången han tänkte, att det möjligtvis kunde blifva ett par utaf hans dotter och professor Löwe. Det vore verkligen ett briljant parti för Sigrid. Magnus Löwe var en storhet inom den lärda verlden, hans namn var känt utom landets gränser. Dessutom var han af god familj. Om bara icke —

Grosshandlaren reste sig och slängde den utbrända cigaretten bort mot kakelugnen. Om bara icke den förb—de sjukdomen vore! —

Samma dag — senare mot aftonen — bad professor Löwe om ett samtal i enrum med grosshandlare Erikson. Och under detta samtal begärde han Sigrids hand.

Grosshandlaren hade hela eftermiddagen haft tid att tänka öfver sitt svar. Och han hade fattat sitt beslut.

Det var icke värdt att bry sig om det som sades om professor Löwe, Dessutom hade han väl nu sluppit från sin sjukdom efter den kur, han genomgått i Aachen. Ett sådant parti erbjöd sig för resten icke alla dagar, och att afvisa det för en sådan — bagatell — —

Ordet hade halft ofrivilligt glidit in i hans tankar, och fast han i början nästan litet skämdes för det, så slapp han icke ifrån det. Det återkom beständigt.

Nej, om man började med att vara nogräknad i sådana saker . . . ett halft leende kom öfver hans ansigte . . . då finge flickan väl evigt sitta ogift. Hans eget samvete var icke alldeles rent i det afseendet, och ändå hade allt gått bra i hans äktenskap. Och dessutom älskade

Sigrid professor Löwe. Han hade icke rättighet att göra sitt barn olyckligt.

Det var en obehaglig eftermiddag. Lofva kunde han icke alls . . . men om Sigrid nu själf ville — han reste sig beslutsamt — *han* hade ingenting att invända deremot. —

Han tog emot professorn med utsökt älskvardhet.

Professorn föredrog sin sak bra. Lugnt och enkelt, med en värdig innerlighet i rösten.

»Ja» — grosshandlaren stod borta vid fönstret — »afgörandet beror naturligtvis på Sigrid själf.»

Professorn strök med ett småleende öfver sitt välvärdade mörka skägg. »Jag har alltså ert samtycke — herr grosshandlare?»

Deras blickar möttes. Det såg nästan ut, som fadern velat fråga någonting — det kom ett oroligt uttryck öfver hans drag — men han uttalade det icke. Han räckte i stället raskt fram sin hand.

»Ja, det har ni herr professor.»

En varm, dröjande handtryckning, medan deras ögon hvilade i hvarann med en djup, fast blick. Derpå sade professorn:

»Tack! I morgon vill jag tala med Sigrid. Mitt öde ligger nu endast i hennes händer.»

— — — — —
Så hade Sigrid Erikson blifvit gift.

Literatur.

Skådespelet *Final* har tvänne författare Ernst Ahlgren och Axel Lundegård. Som bekant är detta sätt att åstadkomma stycken genom samarbete i Frankrike mycket vanligt. Här är det dock en mera ovanlig företeelse. Begge de här anförda författarne hafva redan förut uppträdt i litteraturen, hr Lundegård med en novellsamling, Ernst Ahlgren med en roman »Pengar» och berättelser »Från Skåne», som ingen, som vill anses följa med litteraturen, har rättighet att vara okunnig om, så intressant och utpräglad är den författarindividualitet, som i dessa begge böcker uppenbarar sig. Namnet Ernst Ahl-

gren tillhör som bekant en kvinna, och redan därför är det för denna tidskrift en pligt att följa författarinnans författarskap.

Ehuru det icke är något samhällsproblem, som *Final* ställer under debatt, är det likväl ett problem eller kanske snarare en gåta, som sysselsätter den, som läser stycket. Det förefaller dock, som om det varit författarnes mening att snarare antyda än skarpt formulera denna gåta. Det är något sväfvande, mystiskt öfver händelserna, som ger stycket en viss anstrykning af fantasiprodukt och tankeexperiment. Jag skall förklara mig närmare utan att dock kunna utlofva att med bevis eller citat kunna styrka detta påstående, emedan det är hvad som *icke* säges, icke *hvad* som säges, som framkallar det sväfvande, villrådigga intrycket.

Det är tydligen en konflikt af allvarsamt slag, som härjar samlifvet i bankdirektörens familj. Två så oförenliga naturer som *han* och *hon* hafva mötts i världsvimlet. Hvad är det, som gjorde, att hon med exempellöst tålmod offrar sitt lif och sin helsa åt denne vidlyftige man. Låt oss en enda gång höra henne göra sitt hjertas eller sitt förstånds bekännelse. Omedelbart förstå vi, att det är hennes hjerta, som binder henne vid mannen. Några förståndshänsyn eller praktiska konventionella skäl göra icke intryck på henne — hon är modig och beslutsam. Men skälet till hennes kärlek, till hennes gränslösa uppoffring?

Det har icke författarne velat säga oss. De ha icke velat visa de fina känsloträngar, de fina sympatins trådar, som förena eller hafva förenat man och hustru. Och vi tro knappast på att de finnas. Detta är orsaken, att vi finna oss stå grubblande inför en hemlighet. Det är kärlekens hemlighet, skall man kanske svara oss. Det är, skall man kanske säga, oberättigadt att fråga hvarför, när det är fråga om kärlek. Men så låt oss då åtminstone se litet mera af bankdirektörens bedårande egenskaper. Icke heller denna önskan hafva författarne villfarit.

Förklaringen härtill är, att författarnes intresse varit ett annat, till hvilket vi senare få återkomma.

Faktum är emellertid, att bankdirektören härigenom blifvit en Cesar öfver kvinnohjertan, som blott behöfver visa sig för att segra. Han är, tyckes det, född med denna segerhufva.

Till och med Saima blir vältalig, när hon talar om sin offervillighet och menar, att hon älskar honom, fast hon icke törs tillstå det öppet. Hela det der samtalet mellan en gift herre, som lägger ut sina nät och en ung dam, som låtsas i all oskuld gå i dessa nät, hela detta samtal torde vara en konversation, som är egen för vår tids halftva-medgifvanden åt lösaktigheten. Saimas sympati kan man också bättre förstå än fruns. Det är något äfventyrligt öfver direktören, något, som man brukar kalla att »lefva och låta lefva»; i hans sätt att se lifvet igenkänner man ungdomens starka mod och bekymmerslösa trots, som öppnar nya vidder, nya utsigter in i ett förtrolladt land, der öfverflöd och rikedom äro hvardagsgäster, och der — i *den* verlden, är Saima i sitt element, och som barn i huset känner hon sig därför hos bankdirektörens, der champagnen strömmar och sjelfva luften är parfymerad med alla utstrålingarne från konstföremål och lyxartiklar. Det är ett andligt band, som förenar dessa, och som vi förstå. Detta band brister, när Saima skall infria sina skuldförbindelser, sina vexlar, de andliga nämligen d. v. s. sina löften, som hon i hänförelsens ögonblick utfärdar utan att tänka på, hvad de äro värda. Som ungt folk i allmänhet borfört pantar hon till den lysande frestaren sitt hjerta. Men så kommer ett annat ögonblick, när det gäller att infria sitt hedersord, när bankdirektören och hon stå midt emot hvarandra, han som fordringsegare, hon som gäldenär. I detta ögonblick spelar hon bankrutt. Hon talar med en småvishet och en förståndighet, som kunde anstå en guvernant och hedrar en ung flicka ur en af småstadens bästa pensioner. Så der är det att lita på de stora orden, de guldkimrande löfena; när pröfningen kommer, är metallklngen borta, och det står ingenting kvar af hänförelsen; då blir den stackars bankdirektören nedstämd. Plötsligt får han hjälp och tröst, der han minst kunde vänta. Han gör den upptäckten, att hans hustru kan vara storartad, att kandidat Rönne kan vara hjertlig. Dessa blifva begge meddelsamma, de trötta honom. Men här står man vid en början, icke vid ett slut. Nej, det är verkligen slutet. Strax efter dessa samtal, som föras, medan exekutionsbetjenterna torka sina stöflar i förstugan, går ridån ned. Det är bara början till slutet, som Final handlar om. Resultatet ligger i styckets oskrifna sista akt. Det är intet

slut på det hela, och deri ligger efter vår mening styckets svaghet. Det är nämligen två intressen, som delat stycket itu. Det ena intresset har kapat åt sig brorslotten, det andra intresset har fått stå tillbaka. Ty det är en alldeles annan sak, än denna karaktärshistoria, som är handlingens kärna.

Det, som stycket egentligen handlar om, det är *icke* någon karaktärshistoria men en historia om ett fallfärdigt hus, der det lefves friskt undan, der man samlas för att kasta af sig arbetsrocken och den officiella uniformen. Tonen i bankdirektörens salong är hufvudsaken i första akten. Man pratar i grupper, och hur man pratar sedan — utan rast eller ro låter man tungan löpa — det är som en medgifven och knapt tillmätt nådatid, efter hvars tofslag man får lof att vara som vanligt — ceremonios, respektabel, lugn, sjelfbeherskad. Men innan dess — innan det allt samman är försvunnet som en dröm — medan marken bränner under fötterna, medan marken gungar under fötterna, vill man skynda sig att njuta lifvet. Man gör sitt bästa, man äter, dricker, förtalar och är elak — något »i morgon» fins icke här i huset. Här går den elake kandidat Rönne omkring med sin förtorkande kritik, mest mördande, när det gäller hans köttsliga syster, som han så innerligt föraktar, kanske därför att hon är så lik honom sjelf. Och så är hon så vacker och så hyllad! Det är den broderliga hänsynslösheten tagen på kornet, det är den manliga afundsjukan, tecknad efter den gamla Adamsnaturen som modell. Och den emanciperade är också med — fröken Sandell tror jag hon heter — en engel med temligen urblekta drag, uppsminkad med fraser af sista modet, Ibsenskt, karlföraktande, sedlighetsindignerad, i hvarit ögonblick begagnande sig af frasens fikosalöf för att skyla sin andliga nakenhet, fanatiskt kämpande för de gamla, goda, radikala, idealiska ideerna, som klinga i hennes öron så bra, därför att de äro så banala och abstrakta, och hon är så banal och abstrakt; därför att de äro så skysväfvande, och hon är så skysväfvande, ty det är så längesedan det upphörde att vara en ren utopi för henne att finna ett manligt ideal. Hon är fallen för alla abstrakta ideer: hon är så förständig, och verlden är så barnslig. Och i andra ändan af rummet jollrar Saima med barnets oerhörda sjelfförtroende om lifvets högsta frågor, och talar vishet, som är så nyfödd och så direkt hemtad ur

barnkammaren. Sällskapslivets utsväfnigar, äro sådana, hvem kan neka, att denna kritik skjuter säkert till måls? Hvem vill också neka till, att man har rättighet att gjuta kritikens syra på poesins flaskor, äfven med fara för att kritiken spränger sönder flaskorna. Och vår granskning har ingen annan uppgift än att tala om för läsaren, hvad vi tyckt oss finna i stycket. Vi kunna sluta här. I stycket föreligger nya bevis på den klarsynthet, hyarmed den moderna dikten observerar världen och gör sina reflexioner öfver dess företeelser. Det är ett nöje att göra bekantskap med de författare, som förvärfvat denna människokänedom, äfven om det vore på bekostnad af den barnsliga tron, de förvärfvat den. De tala lifvets eget språk och intressera oss med lifvets egna färger. »Final» attraherar oss icke på det sätt, som dessa oförgätliga diktverk, der en diktare samlat hela sin kraft till en stark ansträngning, der han lemnat oss en målning, der hvarje drag vitnar om att han kämpat och segrat för att aflocka en karaktär dess sista ord. »Final» är ett löst skizzeradt utkast, ingen fullfärdig målning. Det är praktigt utarbetade accessorier men inga bestämda hufvudfigurer. Det är själsstrider, som blott äro antydda men icke utarbetade. Bifigurerne taga för mycket rum, hufvudpersonerna sysselsätta sig icke tillräckligt med sig sjelfva. Men man läser heller ett sådant stycke, der man icke får tillfyllestgörande svar på spörsmålen, än ett, der författaren vill inbilla oss, att förvecklingarna kunna lösas blott med vanliga teaterknep. Det fins en gyllene regel, som kunde formuleras så: vänta dig aldrig något, vänta aldrig att lära något af en författare, som döljer sin okunnighet under ett slagord, men mieströsta aldrig om den, som söker sanningen på egen hand. »Finals» förtjenst är, att den innehåller fragment af människolif, fastän den icke innehåller några bestämda karaktärer.

Hellen Lindgren.

Brev fra Kristiania.

11 febr. 1886.

Vi har nylig havt den glæde at have fru Anne Charlotte Edgren till gjæst i Kristiania. Fru Edgren har som bekjændt

i længere tid opholdt sig paa studiereiser i Norge. Paa tilbageveien fra Hamar, hvor hun har besøgt folkehøiskolen paa Sagatun, blev hun en fire, fem dage i Kristiania. I disse dage forfulgte vi hende med indbydelser, vi forlangte af hende, at hun skulde dele sin dag ud i saa mange portioner som muligt, for at vi alle kunde faa nyde godt af hendes selskab. Ved festlige tillstælninger, ved private middage og soupéer, ved kanefarter, overalt fordrede vi, at hun skulde være med i laget.

Fru Edgren havde haabet at faa se et modernt norsk skuespil, spillet af norske skuespillere, mens hun var i Kristiania. Det var ogsaa paa tanke at »Kjærlighed og Geografi» skulde opføres, men det blev der intet af. Aften efter aften spillede man det gammeldagse danske stykke: Elverhøi, uden afladelse spillede man Elverhøi, thi Elverhøi trækker godt hus og at gjøre en stands i spillet vilde været et stort pekuniært tab for vore skuespillere, og vore skuespillere kan ikke under vore sørgelige theaterforholde taale noget som helst pekuniært tab. Imidlertid var Björnsons: »Det ny system», der tidligere ikke har været opført, under indstudering. Generalprøven var sat til torsdag den 28:de januar, og fru Edgren udsatte sin reise i den anledning, men skjæbnen havde sat sig i hovedet, at hun ikke skulde faa sit ønske opfyldt. Skuespiller Brun gik hen og vrikkede sin fod — og man spillede Elverhøi videre. —

Men saa skaffede man fru Edgren en anden forestilling af en ganske eiendommelig art.

Som det vil være flere bekjendt, har vi nu ogsaa i Norge en presseforfølgelsesag, i det hr Hans Jægers roman, »Fra Kristiania Bohæmen», er blevet beslaglagt af justitsdepartementet. 40 steder i bogen er befundne at være stridende mod religion og sædelighed. Det evangelium, som bogen forkynder, og som forfatteren mener skal være botemiddel mod den meste ulykke i samfundet, er frie og — vel at mærke — helst kortvarige elskovsforbindelser mellem mand og kvinde. Forøvrigt tør jeg, saa fristende det kunde være, ikke criticere bogen, det kunde paadrage mig bøder eller arrest. Kun fortalen, der udkom særskilt og ikke er beslaglagt, kan jeg ustraffet citere. Forfatteren erklærer sig i denne for at være determinist. Hævdelse af determinisme er, mener han, det samme som

hævdelse af ansvarsløshed. Man skulde efter dette tro, at forfatteren vilde hævde ansvarsløshed for alle mennesker, men nei, bohèmeerne, »fremtidens for tidlig fødte børn», de er ansvarsløse, mens samfundet — som dog i all logiks navn maa være ansvarsløst, naar det bestaar af ansvarsløse individer — har ifølge Hans Jæger, et forskrækkeligt ansvar. Og paa erkeromantisk manér piskes hans filistersamfundet, fordi det ikke tager hensyn til »den dybe trang» hos fremtidsmændene »med de store behov» — man sammenligne, hvorledes Zola, den lidt mere konsekvente determinist behandler de jamrende samfundsforagtere.

Den nydannede, frisindede studenteforening havde opsat »Determinisme og moral, foranlediget ved Hans Jægers bog *Fra Kristiania Bohèmen* som diskussionsemne i sit møde onsdag 27:de januar. Det noksaa rummelige lokale var fyldt till trængsel, mest af unge studenter, begeistrede tilhængere af Hans Jæger. Adskillige ældre mænd var ogsaa tilstede. Af damer var der ett par af de kvindelige studenter tilstede, en del af kvindesagsforeningens bestyrelse samt en del indbudne, deriblandt fru Edgren.

Først oplæstes et brev fra Alexander Kielland. Kielland erklærer heri, at han desværre ikke kan modtage indbydelse som æresmedlem i den frisindede studenteforening. Dernæst holdt hr kand. real. Andreas Hansen et foredrag om »determinisme og moral». Foredraget sluttede med en skarp kritik af den i Jægers bog hævdede synsmaade. Der blev efter foredraget en overordentlig lang pause. Hr Jæger kunde ikke eller vilde ikke optage den handske, som var kastet til ham. Efter dette oplyste formanden, at der kunde være anledning til at udtale sig om bogens beslaglæggelse. Da blev der mere liv og flere talere traadte frem. Men den egentlig spændende akt tog først sin begyndelse, da hr overretssagfører L. Meyer, Hans Jægers advokat, kom frem og holdt en længere tale og fremsatte følgende forslag til udtalelse:

»Den frisindede studenteforening erklærer sin afsky for den af justitsdepartementet anlagte strafferetslige forfølgelse af en literær meningsudtalelse.» Senere talte hr Hans Jæger. Baade i hr Meyers och hr Jægers udtalelser var der plumpe udfald mod tilstedeværende og *ikke tilstedeværende* personer. Dog fik jeg for hr Jægers vedkommende intryk af, att disse personlige sigtel-

ser var middel, ikke *métier*. For alle dem, der blot kjendte ham gennem den naive fortale og den dristige, fra artistisk synspunkt ikke aldeles værdiløse, men om liden tænkeevne vidnende bog, var det dernæst forbausende at finde, at man her virkelig havde en intelligent mand for sig. Hans foredrag var, i det store taget, meget klogt og moderat, fint beregnet paa et ungdommeligt, mandligt publikum, paa samme tid appel til ædelmodige følelser og plebeiske instinkter. I selve udførelsen mente jeg at finde baade plump, naiv kunst og raffineret impression. Læg dertil, at Hans Jæger er en fra tidligere tid forurettet mand, der har grebet til den literære *skildring*, fordi han paa grund af sine filosofiske *meninger* er blevet sat i kjættergabestokken af et støvet publikum, og man vil forstaa, at en studenterskare kunde rives helt med. Der var forskjellige forslag fremsat. Saaledes foreslog hr kand. mag. Irgens Hansen:

»Den frisindede studenteforening udtaler sig mod justitiel forfølgning af alvorlige literære meningsudtalelser, hvis forfattere er navngivne.»

Hr kand. jur. P. Ottesen foreslog:

»Foreningen henstiller til bestyrelsen at træffe forføininger till forslag om revision af lovgivningen om pressesager i liberal retning.»

Men hr Jæger udtalte, at han for sin del ønskede en erklæring om *afsky* og haabede at forsamlingen ikke var saa gammelmandsmæssig, at den ikke kunde føle afsky. Næsten alle de unge sluttede sig efter dette til Meyers forslag.

For den der vidste, at mange af disse samme unge ogsaa havde sagt ha og ja til hr Jægers fortale, hvor han blandt andet siger: »Determinismen gaar ud fra, at hvis et menneske drages til ansvar for sine handlinger, saa drages han til ansvar for noget, hvori *han* ingensomhelst skyld har» . . . kunde denne moralske fordømmelse af den »uskyldige» statsraad Sörensen, justitsdepartementets chef, være löierlig nok — men hvem fordrer ogsaa saa synderlig megen logik af unge studenter!

Det faar gaa med logiken, som det vil, naar blot den frihedsfølelse, de giver saa stærke udtryk, er ægte. Men that is the question! Jeg kan ikke værge mig for den mistanke, at en hel del af de unge herrer blev stærkt terroriserede af hr Jæger og hans

kompanion. Men, at der af dem, som gik med paa resolutionen, fandtes folk, som eier fuld personlig frihedsfølelse, det er jeg paa den anden side overbevist om. Flere gav hr Jæger sit bifald tilkjende, ikke for at vise sin samsstemmighed med hans meninger, men fordi de som hr kand. Lunde, en af talerne, udtrykte det, fandt, at han den aften kjæmpede for *alles* frihed. Hr folkehøiskolebestyrer V. Ullman, der saa mangen gang har stillet sig frem, hvor han synes friheden er blevet truet, gik med de unge. Siden har han faaet döie meget ondt for dette af Per og Paal.

De første dage efter mödet har det vrimlet i aviserne af anklager, berigtigelser og forklaringer. Vensterbladenes redaktörer var blevet stærkt angrebet af hr Jæger, fordi de ikke havde beskyttet pressefriheden. »Verdens Gang» erklærer dagen efter, at dets redaktör ikke föler spor af anger. Men i »Dagbladet» stod en redaktionsartikel, der havde et noget mere angerfuldt præg. Her siges blandt andet: »De frisindede studenter er fremskridtets fortropper!» Jeg gad videt, hvor mange der endnu i 1886 vil sværge til saa tomt et dogme! Lad mig ved siden af dette faa anföre noget af det brev, som Kielland har sendt til studentereforeningen: »Af studenter blir der embedsmænd, af embedsmænd blir der reaktion . . . Der er ingen reaktion, jeg er bange for, undtagen for den der begyndte i det frimodige frisind, thi ingen sygdom er saa hyppig som aarenes og alderdommens forræderi mod ungdommens begejstrede frisind . . . Lad os ophöre med de store löfter, mens vi er unge, at de ikke skal indhente os som skjændsel, naar vi blir gamle» . . . Kielland er blevet angrebet for disse ytringer, især er det en passus: »Thi frisind — mine unge herrer — er en lang prøvelse», som har vakt forargelse. Maleren Christian Krohg viser sig i en artikel i »Verdens Gang» at være meget indigneret paa Kielland. Studenterforeningen burde passende, siger han, have indledet sit svar med et »Gamle Mand».

Jeg tror nu, at hr Christian Krohg, om han gjør sig til talsmand for en gruppe studenter og artister, dermed ikke har ret til at anse sig som talsmand for *de unge* i vort land. Det kunde hände, at en ungdom, som er friskere og finere og mindre raffineret, en ungdom, som staaer med fremtiden i sine hænder, föler taknemmelighed mod Kielland

for de ord, han har udtalt i sit brev, idet den har en dunkel fornemmelse af, at der er sammenhæng mellem disse ord og hele hans ihærdige kamp mod uselvstændigheden og snobberiet og raaheden.*

Hr Hans Jæger er for tiden vor boulevardlöve. Paa Grandhotel, bohømernes samlingsplads, skal han efter sigende sidde omgivet af et beundrende hof.

Om nogle dage skal stortinget aabnes. Til stortingets præsident, den af höirepressen saa ivrig forfulgte rektor Steen, har Björnstjerne Björnson sendt et »nyttaarsrim». Skjældsordene og forfølgelsen har herigjennem skaffet rektor Steen det skjønneste monument kunsten maaske kan give. Digtet hörer efter min mening til det vidunderligste Björnson har skrevet. De sidste strofer, hvori Norge beskrives, staaer i inderlighed, simpelhed og finhed uovertruffet i litteraturen — og kan ikke overtræffes.

Gina Krog.

(Insändt.)

Till Framåts läsare.

Stockholm den 9 Februari 1886.

I nr 2 af Framåt har signaturen Mark riktat mot Esselde och hennes uttalande om en värnplikt för kvinnan i form af sjukvård, ett fiendtligt anfall, hvilket, till läsarens öfverraskning, slutar med englasången om »frid på jorden och människorna en god vilja.»

Då nu Esselde alls icke älskar strid och känner sig särskildt vänligt stämd mot Framåt hade hon helst lemnat angreppet oanmärkt. Men då det synes grunda sig på missförstånd och kunde föranleda misstydningar af det viktiga ämnet, tror hon sig här böra meddela några anmärkningar öfver Marks sätt att kriticera samt föreslå en utväg för läsaren att opartiskt bedöma föremålet för kritiken.**

* Forövrigt er præmisserne i Kiellands brev urigtige. Han gaar ud fra at de frisindede studenter har skilt sig ud fra det gamle samfund, fordi de ikke taalte at være i minoritet. Dette er ikke tilfældet. Bebreidelserne rammer i det hele ikke studenterforeningen som saadan.

** att anmärkningarna ej förr blifvit insända beror deraf, att Framåts 2:dra nummer först samtidigt med det 3:dje kom Esselde till handa.

Först må då anmärkas som ett egendomligt missförstånd, att Mark, på tal om den värnskatt, som Esselde tänkt sig progressivt beräknad, icke begagnar detta uttryck, utan blott tveksamt i not tillägger, att skatten »*förmodligen*» skulle beräknas efter hvars och ens tillgångar.

Vidare undrar man, om kritikern är riktigt kritisk eller ens riktigt snäll, då hon ber att »så fort som möjligt få affärda» det egentliga innehållet af uppsatsen, hvilket hon — ehuru det fyller den största delen af dess 16 sidor — behagar kalla »den *förmenta* kärnpunkten», som »skymmer den *verkliga*» eller värnskatten, ett ämne, som i skriften nämnes en enda gång och afhandlas på ett par rader, sid. 6.

Samma undran påtvingar sig läsaren, då han jemför de positiva yrkanden i afseende på sjelfva värnpligtens utgörande, som Mark tillskrifver Esselde, med de ytterst anspråklösa, halft i frågform hållna antydningar i ämnet, som förekomma i sjelfva skriften och som tvifvelsutän kunna lida af många misstag.

Marks raska förklaring, att Esseldes uppmaning till våra läkare i afseende på sjukvårdens förbättrande och ställande under bildade sjukhusmödrars ledning, är »sökt och onödigt», enär initiativ i denna riktning redan tagits, lockar ovilkorligen till löje. Och löjet blir vemodigt isynnerhet på deras läppar, hvilkas medverkan togs i anspråk för det allra första initiativet för mer än 20 år sedan, och hvilkas spanande ögon ännu i dag fåfängt söka i våra nyaste sjukhus ens *bostad* för en sådan person, samt endast på två eller tre sjukhus i hela vårt land finna anställda dylika sjukvårdens ledarinnor, hvilka numera i utlandet anses ousärliga.

I sin ömma klagan öfver den »oförrätt», man tillfogat männen genom att fränkänna dem all förmåga som sjukvårdare, har Mark låtit sitt hjerta öfverrösta sitt förstånd. Eller bör icke den lilla trupp af inöfvade sjukvårdssoldater, som enligt lag tillhör hvarje regemente i armén, vara tillräcklig att lugna oron i detta afseende?

Från den rena kritikens område, der hon kanske känner sig mindre hemmastadd, svingar sig Mark slutligen upp till profetians höjder, i det hon förkunnar, att framtidens kvinliga lagstiftare skola undanbedja sig alla förpligtelser att deltaga i fosterlandets försvar, ens i den milda form, som Esselde föreslagit.

Utläggningen till profetian kommer sedan i Marks sjelfbekännelse, att det är henne omöjligt att fatta hvad det vill säga att, såsom Esselde yrkar, i ord och föredöme hålla fosterlandskärleken vid makt eller att styrka offervilligheten för nationens sjelfförsvar, så i inre som i yttre måtto.

Att det för fosterlandsvännen verkligen gifves en *inre* värnpligt, som kräfver offret af egen nytta, njutningsbegär, maktlystnad och söndringlusta, m. m. samt påkallar den *enighetens*, *sjelfbeständets* och *sjelfakningens* lugna kraft hos folket, som bjuder fienden aktning och afväpnar hans anfällslusta, den kan Mark icke fatta; ett sådant fredswerk är henne »för sväfvande.» För henne gäller intet annat än det stora arbetet för den eviga freden. Mot alla åtgärder under afvakten på uppnåendet af detta höga men aflägsna önskemål drager Mark i fejd, alltså äfven mot Esseldes förslag.

Till en liten belysning af fredsapostelns krigföring må dessa anmärkningar vara nog. Till försvar för sin hotade idé vill Esselde tillsvidare blott erbjuda dem af Framåts aktade läsare, hvilka intressera sig för frågan och vilja opartiskt bedöma densamma att å Framåts expedition, Kungsgatan 60, gratis afhemta den lilla skriften: »*Gifves det en värnpligt för kvinnan.*»

Esselde.

Meddelande. Uppsatsen: Munkacsys »Kristus inför Pilatus», anteckningar från Stockholmsutställningen af *Robinson*, har till större delen förut varit offentliggjord i en landsortstidning; ett meddelande, som jag ej borde ha glömt att gifva Framåts redaktion samtidigt med afsändandet af uppsatsen.

Författaren.

INNEHÅLL: Rosina Heikel af *Rafaël Hertzberg*. — Knoppsprickning af *Ola Hansson*. — Till Kalle Stare af *Johan Nybom*. — Messling, Skiss af *Gerda von Mickwitz*. — Literatur af *Hellen Lindgren*. — Brev fra Kristiania af *Gina Krog*. — Till Framåts läsare af *Esselde*.

Red. af Alma Åkermark.

Fredrik Sköld & Co.,

57 Kungsgatan 57,

rekommendera ett ständigt väl-
sortadt lager af stilfulla och välgjorda
Damekappor till

billiga priser.

J. P. JÖNSSONS

Tricot-Magasin,

Kyrkogatan 38,

(f. d. Wickman & Stillströms specerihandel)

Rekommenderar sitt väl sorterade
lager af

Tricotvaror

till billigaste priser.

**OBS.! Beställningar af all
sorts tricotstickning utföras
skyndsamt, till billigaste
priser.**

Wickman & Stillström.

Speceri, Vin- & Diversehandel,

Göteborg,

23. Kyrkogatan 23.

Filialaffär:

S. Victoriagatan 8.

Göteborgs Enskilda Bank

i Göteborg

Drottninggatan n:r 11,

diskonterar inländska vaxlar,
köper och säljer utländska vaxlar och
mynt,

utfärdar resekreditiv,

emottager medel till förräntning å Depo-
sitions- samt å Upp- och Afskrif-
nings-räkning,

beviljar Kassakreditiver och lån mot god-
känd säkerhet,

försäljer postremissvaxlar,

åtager sig inkasseringar i in- och ut-
landet,

samt utför i öfrigt alla vanliga bank-
affärer.

Filialkontor i Venersborg, Bo-
rås, Strömstad, Kongsbacka och
Marstrand.

J. SCHUBACK^s Frukthandel

GÖTEBORG

32 Kungsgatan 32

rekommenderar sitt väl sorterade Fruktagasin, försedt med såväl finare som ordinära frukter.

Sydsvenska Musikhandeln.

44. Kyrkogatan 44.

Specialitet: Billiga priser. Kataloger gratis.

Axel Gillblad & Co.,

Domkyrkoplatsen.

Manufakturhandel

En gros & En détail.

Svart Siden & Merinos

af prima kvalitet och till ovanligt billiga priser.

Klädningsstyger,

rikt urval.

Sybehör & Garnérsaker.

Möbel- & Gardintyger

samt

ett stort urval af

DAME-KAPPOR

tillverkade **endast** af utmärkt goda tyger

samt elegant utstyrda.